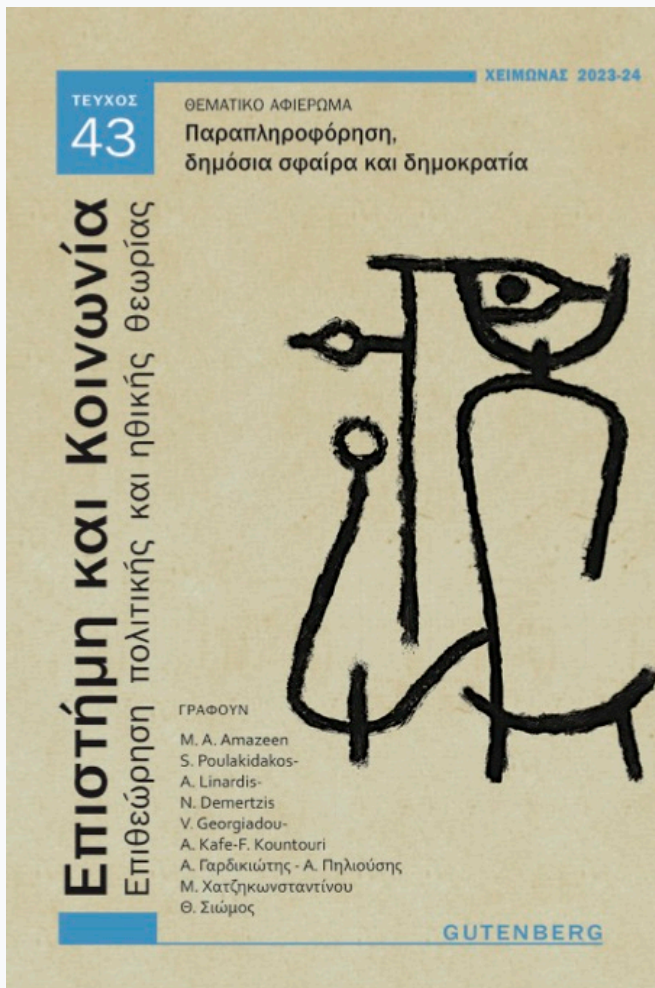

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 43 (2024)

ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Το πολιτικό κόμμα

ΘΩΜΑΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Copyright © 2024, ΘΩΜΑΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Θ. (2024). Το πολιτικό κόμμα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 43, 225–228. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/34086>

Κώστας Ελευθερίου, *Το πολιτικό κόμμα*, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Ιδεών και Πολιτικών ΕΝΑ, Αθήνα 2021, 394 σελ.

ΣΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ γράφει 20 Ιανουαρίου 2019, το συλλαλητήριο με αφορμή το Μακεδονικό και τη συμφωνία των Πρεσπών έχει ολοκληρωθεί και ο γράφων έχει μπει στο τρόλνι με αριθμό 4 που κινείται από το κέντρο της Αθήνας προς την Κυψέλη. Στο πίσω μέρος του οχήματος κάθονται έξι-επτά άτομα νεαρής ηλικίας τα οποία συζητούν για όσα έλαβαν χώρα στο Σύνταγμα. Σε αντίθεση με την επικρατούσα περιρρέουσα ατμόσφαιρα (ακραίων) εθνικιστικών συνθημάτων και καταγγελιών περί της εθνοπροδοσίας της κυβέρνησης του Α. Τσίπρα ή της ελληνικότητας της Μακεδονίας, οι νεαροί δεν συζητούσαν κάτι από όλα αυτά. Ο βασικός προβληματισμός τους αφορούσε την απουσία ενός σχεδίου-μιας δομής, όπου οι πολίτες με κοινά αιτήματα θα μπορούσαν να έρθουν σε επαφή μεταξύ τους. Αυτό που περιέγραφαν,

χωρίς να το γνωρίζουν, ως ιδεατό 'όχημα' για την υλοποίηση των σκέψεων τους, δεν ήταν τίποτε περισσότερο από το πολιτικό κόμμα.

Η μεγάλη πλειονότητα των εφήβων της 'Μεταπολίτευσης' και της 'αλλαγής' (Παντελίδου Μαλούτα 1991) πέρα από το υψηλό ενδιαφέρον για την πολιτική, κατείχε και σημαντική γνώση των πολιτικών διαδικασιών. Λίγα χρόνια αργότερα ο θεσμός που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία της μετάβασης στη δημοκρατία σχεδόν αγνοείται, εάν δεν εκφράζονται για αυτόν καταγγελτικές και απαξιωτικές θέσεις. Η εικόνα αυτή ενισχύεται και από τα ίδια τα κόμματα, όπου από τον αποικισμό του κοινωνικού κατά την πρόωμη Μεταπολίτευση και τη σταδιακή κομματικοποίηση και πρόσδεση μιας σειράς θεσμών στα κόμματα (Σπουρδαλάκης & Παπαβλασόπουλος 2008) η οργανωτική και πολιτική τους εμβέλεια μεταβάλλεται ραγδαία στην ύστερη Μεταπολίτευση. Οι κομματικοί φορείς της Μεταπολίτευ-

σης ακολούθησαν αρχικά το οργανωτικό πρότυπο του μαζικού κόμματος, που κατάφερε να ενσωματώσει και να εκφράσει τον διάχυτο ριζοσπαστισμό, στη συνέχεια όμως η εξάρτησή τους από την κρατική και (σταδιακά) ιδιωτική επιχορήγηση από μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους, σε συνδυασμό με την ακραία τεχνοκρατικοποίηση, οδήγησαν στην ολοένα και αυξανόμενη οργανωτική οστεοποίησης τους.

Τα παραπάνω ζητήματα σχετικά με τα κόμματα και οι ομόλογες ερμηνείες τους αναλύονται με βάθος και πληρότητα στο βιβλίο του Κώστα Ελευθερίου *Το πολιτικό κόμμα*. Με το βιβλίο αυτό επικαιροποιείται σημαντικά η ελληνική βιβλιογραφία της πολιτικής κοινωνιολογίας, καθώς οι έως τώρα μελέτες¹ του πεδίου δεν ενσωματώνουν στη συζήτηση νεότερες προβληματικές τις οποίες επεξεργάζονται οι μελετητές τα τελευταία χρόνια.

Ο συγγραφέας καταφέρνει να ενσωματώσει στο έργο του τρεις ιδιαίτερες συνιστώσες. Η πρώτη αφορά τον σκοπό του όλου πονήματος. Το εγχειρίδιο αυτό μπορεί να αποτελεί μια σημαντική συνεισφορά για τον κλάδο της πολι-

τικής κοινωνιολογίας και σίγουρα ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για τους φοιτητές/τριες των μαθημάτων της, παράλληλα όμως είναι γραμμένο σε γλώσσα κατανοητή και θελκτική για τον μέσο αναγνώστη που πιθανώς να αγνοεί σημαντικές όψεις του κομματικού φαινομένου. Και τούτο είναι ιδιαίτερα κρίσιμο σε μια εποχή κατά την οποία η εικόνα που σχηματίζουν οι πολίτες, και ιδιαίτερα οι νέοι/ες, για τον θεσμό του κόμματος προέρχεται στην καλύτερη περίπτωση από την τηλεόραση, στη χειρότερη από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπροσθέτως, καθώς τα κόμματα παρακμάζουν και απαξιώνονται, σταδιακά χάνουν τη δυνατότητά τους για διαμόρφωση και διαπαιδαγώγηση της κοινής γνώμης αλλά και την πολιτικοποίηση της κοινωνίας. Με το βιβλίο αυτό ο/η αναγνώστης/ρια έχει την ευκαιρία να αναζητήσει κρίσιμες απαντήσεις σε ζητήματα σχετικά με τον ρόλο των κομμάτων αλλά και τον κοινοβουλευτισμό εν γένει.

Σε δεύτερο επίπεδο αναλύονται όψεις και θεματικές που αναπτύσσονται εντός και γύρω από τα πολιτικά κόμματα, οι οποίες συχνά δεν λαμβάνονται υπόψη στην

1. Δύο σημαντικές μελέτες, γραμμένες στις αρχές της δεκαετίας του 1990, προέρχονται από τους Θ. Διαμαντόπουλο (1993) και Μ. Σπουρδαλάκη (1990).

εξέταση της εξέλιξης του θεσμού. Τέτοια ζητήματα σχετίζονται με την εσωτερική οργάνωση του κόμματος, πώς δηλαδή το ίδιο το κόμμα αναπτύσσεται, προσελκύει μέλη και χτίζει τόσο τη 'βάση' του όσο και το πολιτικό προσωπικό που θα ασκήσει την κυβερνητική εξουσία. Επιπλέον, μεγάλο ενδιαφέρον συγκεντρώνει και η εξέταση της κοινωνικής γείωσης των κομμάτων. Με ποιον τρόπο, δηλαδή, μακρόχρονες κοινωνικές διεργασίες επηρεάζουν τη δομή του κομματικού συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη είναι η μελέτη των 'διαιρετικών τομών' και του θεωρητικού πλαισίου που προτείνουν οι Lipset & Rokkan, ένα μοντέλο που ο Ελευθερίου εξετάζει κριτικά με βάση και τις προσθήκες-κριτικές αναλύσεις σημαντικών μελετητών.²

Πέραν όλων αυτών, στο βιβλίο αφιερώνεται ένα κεφάλαιο στους τύπους της κομματικής οργάνωσης των πολιτικών κομμάτων, στον τρόπο δηλαδή που οργανώνονται οι πολλαπλές σχέσεις εντός και εκτός του κόμματος από το τοπικό έως το υπερεθνικό επίπεδο. Έτσι, μπορεί να γίνει κατανοητή τόσο η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου όσο και οι ιδιαίτερες κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες στις

οποίες το κόμμα αναπτύσσεται και μεταβάλλεται ανάλογα με το ευρύτερο περιβάλλον. Ενδιαφέρουσα είναι η συζήτηση που ανοίγει σχετικά με τις σύγχρονες τυπολογίες (ψηφιακό κόμμα, κινηματικό κόμμα) ανανεώνοντας τη μελέτη γύρω από τα υφιστάμενα θεωρητικά μοντέλα.

Η τρίτη θεματική αφορά την επαύριον των κομμάτων. Ξεκινώντας από το ερώτημα που θέτει ο Ελευθερίου, εάν δηλαδή βρισκόμαστε 'προς το τέλος του κομματικού φαινομένου', ο/η αναγνώστης/τρια έχει την ευκαιρία να αναλογιστεί ζητήματα που αφορούν όχι μόνο τα κόμματα, αλλά και τη βιωσιμότητα του κοινοβουλευτισμού και της δημοκρατίας. Κατά τη γνώμη μου, στο τέλος του βιβλίου οφείλει κανείς/καμία να αναρωτηθεί κριτικά: αν όχι το πολιτικό κόμμα, τότε τι;

Συνοψίζοντας, το βιβλίο *Το πολιτικό κόμμα* μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για τον μέσο αναγνώστη που αγνοεί κρίσιμες πτυχές του ρόλου των πολιτικών κομμάτων, αλλά και σημαντικών ζητημάτων της εσωτερικής τους οργάνωσης και ιδεολογίας. Η άκριτη απόρριψη ενός θεσμού ο οποίος καθόρισε τα μέγιστα στην εδραίωση και παγίω-

2. Όπως είναι, για παράδειγμα, οι προσθήκες που προτείνουν οι Bartolini & Mair (1990).

ση της μεταπολιτευτικής συνθήκης δεν είναι αρκετή. Ιδιαίτερα σε μια εποχή κατά την οποία οι κοινωνικές και πολιτικές αντιθέσεις αυξάνονται. Όμως, και τα ίδια τα κόμματα οφείλουν να αναλογιστούν τις στρατηγικές, την ατζέντα τους και τις οργανωτικές τους διαστάσεις. Η πολυσυλλεκτικότητα των κομμάτων και η σταδιακή εγκατάλειψη των ιστορικών τους κοινωνικών βάσεων τα άφησε σε πολλές περιπτώσεις μετέωρα. Στις σύγχρονες κατακερματισμένες κοινωνίες, όπου τα υποκείμενα υιοθετούν πολλαπλές (κοινωνικές και πολιτικές) ταυτότητες, τα ίδια τα κόμματα οφείλουν να αναστοχαστούν το ζήτημα πως 'ένα κόμμα χωρίς συγκεκριμένη κοινωνική βάση ζει στο κενό' (Κράουτς 2006: 130).

Θωμάς Λαζαρίδης

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bartolini & Mair, P. (1990). 'Cleaveage Systems', στο van Biezen, I. (επιμ.), *On parties, party systems and democracy. Selected writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR Press.
- Διαμαντόπουλος, Θ. (1993) *Το κομματικό φαινόμενο: μορφές, σύστημα και οικογένειες κομμάτων*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κράουτς, Κ. (2006). *Μεταδημοκρατία*. Αθήνα: Εκκρεμές.
- Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (1991). 'Οι έφηβοι της "αλλαγής": κοινωνικοποιητικές επιδράσεις και μεταβολές στην πολιτική φυσιογνωμία των εφήβων: 1982-1990'. *Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών* (80): 41-69.
- Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων*, Αθήνα: Εξάντας.
- Σπουρδαλάκης, Μ., Παπαβλασόπουλος, Ε. (2008). 'Κόμματα, ομάδες συμφερόντων και οι μετασχηματισμοί στο σύστημα εκπροσώπησης. Πέρα από τις θεωρίες της κρίσης', Στο Ε. Ι. Κοντιάδης, & Χ. Θ. Ανθόπουλος (επιμ.), *Κρίση του ελληνικού πολιτικού συστήματος*; Αθήνα: Παπαζήσης.